

ДРАГОЉУБ ГРУЈОВИЋ,
ДИРЕКТОР "ЗАСТАВА-ОРУЖЈЕ"ОПОРАВАК
ОДБРАМБЕНЕ
ИНДУСТРИЈЕ

Да ли ће приступање наше земље Партнерству за мир олакшати рад *Застава-оружју* и осталим фабрикама и какви изазови их чекају у будућности

Н еко је рекао да је израда оружја налика уметничком раду. За стручњаке у развијеном свету та уметност је исказана у што уметнијим решењима оружја, а наши оружари данас показују и много више талента од тога – они су се извештили и у уметности преживљавања. Директор мр Драгољуб Грујовић сматра да ће мудра политика и инострани партнери помоћи да Застава стане на стабилније ноге. А да ли ће им рад олакшати приступање наше земље Партнерству за мир и какве се сада перспективе пред њима отварају?

– Оквирним споразумом о Партнерству за мир дефинисано је да се могу успоставити заједнички развој и производња наоружања и војне опреме. То је веома важно за нас, али и за брз опоравак економије Србије. Осим одбрамбене индустрије, која је финалиста за одређене производе, постоји и пратећа индустрија која ће се у већој мери упослити и брже опоравити. Сигурно је да ни цене рада неће остати на истом нивоу – мораће да расту. Мислим да ће та сарадња наше земље са светом у области НВО допринети да се уведу нове технологије које ће се постепено примењивати и у цивилној производњи, а на тај начин ће се и привреда подићи на виши ниво. Ми смо изгубили корак са светом пре 15-16 година. Али, иако економисти кажу да за сваку годину пропадања треба две опоравка, мислим да ће одбрамбена индустрија успети да се опорави у том процесу брже него годину за годину. Али, искључиво у сарадњи са светом. Сама, то не може.

– Застава је фабрика која производи војно наоружање и има око 70 одсто инсталисаних капацитета за војни програм, а око 30 одсто за цивилни, с тим што је спроведена конверзија војног и цивилног програма. Последњих 15 година имали смо мање од 10 одсто цивилног производа, а сада имамо 30. И тих 30 одсто је

данас максимално успелено захваљујући сарадњи са светом, пре свега *Ремингтоном*. А од оних 70 одсто максимално ради 15 одсто. Велики број машина не ради, слободан је велики број капацитета и можемо да их успелимо. Наравно и људе.

Са којим средствима наоружања "Застава" намерава да изађе на ново тржиште?

– Већ сада има доста производа. Ми смо и раније производили пешадијско оружје за светско тржиште и мислим да ће сада, а и у наредних 50 година, бити актуелан систем *калашњиков*. Нема нових система која су на виду, а могу да га замене. Ми већ сада имамо оружје тог система у источним калибрима и у калибрима НАТОа. Такође, можемо рећи да припадници мировних мисија у свету користе наше наоружање. *Заставино* оружје се продаје и користе га регуларне снаге које одржавају ред у Ираку. А то су пушка М-70, аутомат М-92, снајперска пушка М-91, те митраљез М-84 и лаки пушкомитраљез М-72, а за полицију и пи-

налазимо у том региону, мислим да ћемо имати и финализацију одређених производа стране конструкције.

У нашој фабрици су се својевремено производили противавионски топови до калибра од 40 мм и куполе за борбена возила пешадије и полиције. И у тим капацитетима могу се убудуће производити компоненте за програм борбених возила светске продукције, данас посебно актуелна лака оклопна возила.

Знају ли то и ваше иностране колеге?

ПУТЕВИ ОРУЖЈА

Делатност предузећа *Застава-оружје* регулисана је Законом о производњи и промету наоружања. То је добар закон, прилагођен европским и светским стандардима, а увођењем цивилне контроле марта прошле године, постало је видљиво и како се изводе трансакције. Ми смо и пре тога као *Застава-оружје* имали врло јасне путеве и једино је било могуће извести оружје у земље за које имамо дозволе. У фабрици имамо евиденцију од 1853. за свако оружје где је отишло, али се говори о првом кориснику. Реекспорте не дозвољавамо, али нас нико не пита, па зато и не знамо шта се даље са оружјем догађа.

– Мислим да знају. Постоји могућност да се у наредном периоду разговара са светским компанијама о томе на који начин можемо да успелимо своје капацитете. *Застава* је контактирала посебно европске компаније. Разговарали смо са њиховим представницима и овде и код њих, а посебно на сајмовима, где смо разменили информације о томе шта може да буде предмет даље сарадње. И те европске компаније су биле заинтересоване за сарадњу са нама, с тим што је постојала препрека која је сада

ИЗВОЗ У ЈЕРМЕНИЈУ

– *Застава* је од јуна 2006. до недавно била због, како се каже, виших државних интереса ускраћена да у Јерменију извезе оно што је раније уговорено. Реч је о два уговора, вредности од око 2,55 милиона долара. Крајем прошле године, ангажовањем државних органа омогућен им је повратак на то тржиште. Догодило се то после неуслишених захтева за компензацијом и четвородневног штрајка у фабрици. Грујовић очекује да у фабрику стигну инспектори наручиоца из Јерменије, под условим да купац у међувремену није одустао од набавке. – Ми већ сада имамо у магацинима робу вредну око два милиона долара, тако да испорука може да крене – додаје директор *Заставе*.

уклоњена – нисмо били у Партнерству за мир. Обновили смо позиве за контакте и имамо прилику да се у овој години, на сајмовима и у другим приликама, сретнемо са људима из тих компанија, које већ знамо, и да договарамо посао.

На основу чега се заснива ваше уверење да ће до средине 2007. године "Застава" потписати прве уговоре?

– Логично је да то урадимо у овој години и да имамо договорене конкретне послове, јер смо их скоро дефинисали пре неколико године, али тада нисмо могли да успоставимо сарадњу. Знамо да су "муницијаши" били започели кооперацију са једном европском фабриком, а онда су добили одговор да морају да прекину. Ми можемо најпре да уговоримо мањи посао, на пример да будемо испоручиоци за неке делове. Коначно и нама се нуди да добијемо јефтине делове од других произвођача оружја у свету. Разне компаније нуде *Застави* да буду подиспоручиоци. Тако да сам сигуран да ћемо ове године имати бар неки посао у оквиру тога споразума и да ћемо моћи слободно да испоручујемо делове или склопове за неке фирме са запада, а да користимо при томе војне капацитете. Ипак, много је значајније да наша војна индустрија заједнички наступи и да нађемо партнера са којим бисмо заједнички наступали.

Очекујем да Министарство одбране, тачније Управа за одбрамбене технологије, покрене иницијативу и да то одрадимо на нивоу одбрамбене индустрије Србије, заједно са Министарством

одбране и Министарством за привреду. Мислим да је значајно да се та акција координира, мада није небитна ни појединачна иницијатива. Али, у првом случају лакше ћемо доћи до партнера који може да буде занимљив за више наших предузећа, него да идемо на појединачне случајеве.

Ако се потпишу ти уговори хоћете ли моћи да испуните тражене услове и достигнете захтевани проценат производње и време испоруке, с обзиром на капацитете и преостали кадар?

– То зависи од обима посла. Рекао сам да ћемо у почетку прихватити мање послове. Прилагођаваћемо капацитете и користити прилику да модернизujemo фабрику. Било би логично да и наша фабрика буде савремена као европске које имају врло рационално постављену радну снагу, много мање трошкове, а већу продуктивност. Ми мислимо да ћемо постепено решити и проблем велике режике и непрофитне радне снаге, а потом обновити радну снагу и постепеним процесом увећавати обим посла који би се радио.

А када је реч о капацитетима, постоји инфраструктура, постоје читави објекти, један од њих има 4.500 квм са свим инсталацијама и празан је, а могао би да се користи за успостављање нових производних линија. Треба набавити нове машине, алате и све остало, али је најважније да преко сарадње са светом добијемо стално тржиште. А добићемо сигурно оно тржиште које одговара компанијама које са нама уђу у посао, а онда је много лакше да се планира све остало. Мислим да ће процес консолидације предузећа одбрамбене индустрије много брже да се заврши ако уђемо у сарадњу са неком светском компанијом.

Има ли "Застава" довољно квалитетних и квалификованих мајстора? Сви кажу да су им због смене генерација отишли они старији, најiskusнији, а млађи још нису добро овладали послом?

– Имамо мајстора свих специјалности. Јесте, претпрошле године добровољно је отишло 400 радника који су радили у процесу производње на специфичним, али различитим операцијама, па и оним кључним, али пре тога они су обучили млађу генерацију. Тада, нажалост, нисмо имали младе раднике. Протроне године запослили смо једну групу младих, њих 174 од 18 до 25 година. То су техничари, погонски техничари и техничари нумеричких машина, али и КВ радници. Обучавани су четири месеца, а програм смо радили преко Националне службе за запошљавање. После четири месеца положили су све испите и врло успешно раде одређене, чак и одговорне операције. Не кажем да су одмах спремни за све послове и продуктивност коју су постизали њихови претходници, али смо успели да на њих пренесемо специфична знања и учинили све да се не изгубе.

Будући да нам је и план увећан, ове године поново ћемо у процес обуке укључити бар 200 младих радника, свих специјалности, и потом их примити да раде. Примили смо и неколико инжењера и намеравамо да постепено обновимо и сав креативан кадар. И та знања морају се пренети на некога.

Ваша фабрика се модернизuje и набавља савремену опрему.

– Да, после 16 година покренули смо нови инвестициони циклус. Протроне године први пут смо успели да купимо савремену опрему – нумеричке обрадне центре. Купили смо 21 машину. Једанаест је у августу пуштено у производњу, а за неки дан нам стиже још 10. Уложили смо око два милиона евра и добили опрему практично најновије генерације. Брже раде за 90 одсто него раније генерације тих машина. Имамо намеру да ове године инвестирамо три милиона евра и да купимо још 30 машина, да модернизujemo термичку обраду и створимо услове за обраду нерђајућег челика. Тиме ћемо испунити захтеве Ремингтона да испоручујемо ове године и такав производ. Такође, уложимо и у модернизацију производње кундака.

Уговором о конверзији дуга држава је повећала своје учешће у власништву предузећа одбрамбене индустрије

Намеравамо да смањимо потрошњу енергената и да се максимално укључимо у штедњу, али и да смањимо трошкове у производњи. Котларница која ће бити инсталисана у *Застави* смањити трошкове око пет пута. Ангажовали смо позивни тендер за више фирми – пријавиле су се 24 које су урадиле пројекте и тренутно је седам у ужем избору. Такође смо увели компресоре за компримовани ваздух, тако да смо и ту решили проблем велике потрошње струје. Фабрика је знатно реструктурисана. Производњу смо груписали у две хале – једна производи војне артикле, а друга цивилне. Смањили смо трошкове енергије и направили бољи радни амбијент. Имамо и радионицу за услуге грађанима и ту зарадимо око милион динара месечно.

Како су плате запослених?

– Будући да често имамо хитне испоруке и потребу да се заврше послови, имамо продужено радно време, некад се ради и суботом, тако да неки радници могу да зараде и до 50.000 динара. Али то може само 20 – 30 радника, док је просек плата у фабрици око 21.000 динара. То је мало ниже од републичког просека, али су плате редовне. Када се посао буде развијао и када будемо могли да покријемо све трошкове, зарађиваће се више. Главни нам је проблем непродуктивна радна снага. Овде је дуго био мото – нема вишка радника него мањка посла. То је трајало до пре две године, и тај мото је промењен. Нисмо ми криви што нема посла ни у целој земљи. А онда су по принципу добровољности отпуштани радници – из администрације 510 запослених, а 400 из производње. Али администрација је и даље велика, чак су и неки инжењери вишак у фабрици – потребно је бар 50 одсто мање. Постоје и многе друге службе које би могле да се рационализују, али и поред притиска владе то ћемо морати да урадимо постепено, по принципу добровољности.

За Војску Србије је веома значајно оно што производите. Када очекујете да се у Техничком опитном центру заврше испитивања пушке М-2?

– Било је неких застоја од пола године због истраживања која су у међувремену рађена. Постојало је више захтева кори-

СЕОБА ТЕХНОЛОГИЈА НА ИСТОК

– Западни свет је већ видео потенцијале наше фабрике и целе српске одбрамбене индустрије током разних посета и преко наших производа које извозимо и приказујемо по свету, а могли су да се увере и у то да постоји јак потенцијал у знању, кадру и капацитетима. Посебно је важно богато искуство стручњака и радника разних профила и сазнање да ми можемо бити врло поуздан партнер за многе послове које НАТО иначе поверава источним земљама јер тамо, осим квалитета, налазе и нижу цену рада.

сника да се ураде још нека побољшања и мислим да је то било оправдано. Испитивања би требало да се заврше почетком ове године а све примедбе које после елабората ТОЦ-а буду усвојене на Војнотехничком савету уграђиваћемо у првој серији. Мислим да Војска није ништа изгубила јер она у том периоду није ни могла да се опрема. Важно је да *Застава* има шта да понуди за војника 21. века.

Да ли је тачно да неке земље, које желе да купе М21, условљавају куповину опремањем наших оружаних снага том пушком?

– Није било тако директног условљавања. Међутим, референца је да свако оружје које се извози треба да буде у војсци земље која га извози јер је логично питање које може да постави увозник – зашто се код вас не користи. За сада нам тај услов не прави проблем. Наша пушка је добила потврду да ју је наша војска прихватила и после тога су неке земље купиле М-21 за регуларну војску, а користи се и мировној мисији у Ираку.

Руски "калашњикови" из серије АК 100 урађени у калибру НАТОа нису се показали успешним. Каква су ваша искуства са тим калибром на нашој М21?

Руси јесу направили систем АК101 и он се може мерити са светским решењима. Ипак, они не намеравају да се доминантно баве са калибром 5,56 мм јер као и Американци раде на новом калибру, који би требало да буде између 6 и 7 мм. Сем тога, Русија има калибар сличан НАТОу – 5,45 мм, а калибар НАТОа развили су на својим пушкама да би могли да их извозе. До сада су извезли мале количине, по мојим подацима неколико хиљада комада. Можда нису задовољни јер цео систем није довољно испитан.

Систем *калашњиков* јесте подешен за мали калибар, а познато је да се за мали калибар тешко прави аутоматика и ту је велике проблеме имао и руски конструктор Калашњиков кад је радио пушку 5,45 мм. Током више година наши конструктори решили су све проблеме. Ми смо имали нови модел сваких пет година. То су модели М-85, М-90, М-95 и сада М-21. На новој пушци је примењено све што је раније на тим моделима испитано. Нови су и материјали и дизајн, а са пластичним облогама и преклапајућим кундаком пушка је добила нов, савремен изглед. Најважнија је њена функционалност. Често добијамо и-мејлове са ирачког фронта у којима се у већини случајева каже да им је наша пушка спасила живот – јер није отказивала. Похвалу квалитета је пријатно чути. Такође, приликом испоруке које смо имали прошле године за мировне мисије, добили смо потврду од инспектора који су примали робу код нас да су наши производи, посебно наш митраљез М-84, најбољи серијски произведени митраљеви тренутно у свету. Ми се трудимо да одржимо квалитет. Имамо добру завршницу и све материјале примењене како треба. Урађени су прописно и сви термички поступци па наша оружја – пушка, митраљез и снајперска пушка – имају дуг век и функционалност.

Мења ли се однос државних органа према војним фабрикама? Постоји ли још бојазан око производње и извоза оружја или се економски размишља?

– Мислим да су државни органи, пре свега Министарство за привреду, схватили значај одбрамбене индустрије и онога што доноси земљи преко технолошког напретка и финансијског ефекта. Зато су нас и подржали претпрошле године одлукама са седнице од 10. марта. Тада је прихваћен програм реструктурисања шест предузећа одбрамбене индустрије. Закључци су били врло коректни и већи део Влада је испунила. Испунила је, у већини, финансијско реструктурисање. Влада је прихватила да нас подржи у наредном периоду. Пролетос смо се трансформисали у акционарско друштво и 70 одсто капитала или акција предузећа припало је држави. Недавно је конвертован део *Заставиних* дугова према МО, па је удео државног капитала у *Застави* порастао на 88 одсто. Испуњене су и обавезе у вези са решавањем програма вишка упослених. Остало је дуг према локалној самоуправи.

Влада је помогла да се предузеће модернизује. Прихваћени су програми који су урађени заједно са Министарством одбране и ми смо тада предвидели да се у модернизацију фабрике у периоду за пет година уложи милијарду и 123 милиона динара. Претпрошле године Влада није могла да нас кредитира. Прошле смо очекивали да ћемо од државе добити повољне кредите за модернизацију производних линија и кренули смо сами да то радимо са прилично скупим комерцијалним кредитима. Већ смо при крају да први вратимо, а други смо тек узели. Очекујемо да ће Влада дати средства из фонда за одбрамбену индустрију који је предвиђен једним закључком на седници од 10. марта 2005. Направили смо помак у модернизацији, али смо ушли у финансијске потешкоће.

Са друге стране, наше предузеће није испунило обавезу реструктурисања рађене снаге. Спровели смо је само делимично. Претпрошле године је, по разним основама, из предузећа отишло око 1.000, тако да сада имамо 2.700 радника. Иако нас је за трећину мање, ми и даље не можемо да платимо порезе и доприносе. Држава је крајем прошле године одрадила још један дуг према ЕПС-у и сада смо доста растерећени. Мислим да је то урадила зато што је схватила значај предузећа. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимили Г. СТАНКОВИЋ
и Д. БАНДА